

Ett litet skepp

Av Nisse Larsson

C 201 juni 1967

Solen glittrade på Jungfrufjärden, det blåste en vänlig sydväst, ännu var det förmiddag och sjöbrisen hade inte börjat ta i för hårt. Jag slörade lycklig i högtrycksvädrret, satt trygg nere på durken i sittbrunnen och hade full sikt under storbommen på min segelkanot. Det var betydligt bekvämare än när man satt på skarndäck och måste böja sig ner för att se vad som rörde sig på läsidan om storseglet.

Det var sommaren 1967, jag var 17 år och upprymt fri. Ännu var det långt till höstterminen i sista ring i Enskede gymnasium, eller Högre allmänna läroverket som det fortfarande hette, och jag behövde inte sommarjobba. Jag hade tjänat ihop tillräckligt på att spela hem studenter i maj. Det var på den tiden många fick åka på egna lastbilsflak med ett litet jazzband som tutade Studentsången. Någon stor musikanter var jag inte, men jag hade fått låna Kenneth Arnströms tuba och fann på så sätt min plats i tillfälliga grupper som plockades ihop av den som lyckats ordna en spelning.

Nu seglade jag ensam i C 201, en Happy-låda byggd 1951 och ritad av Richard Sarby, konstruktören till Finnjollen. Med åren hade vi blivit ett helt litet gäng kanotseglare, alla de andra i lite större E-lådor, medan jag kände mig snabbast av dem alla i min Svea, eller vad jag kan ha kallat henne den här sommaren, då jag bytt den poppiga svenska flaggdekoren på däck mot en gul framåtpil på mahognyplywooden som jag åter slipat fram och fernissat.

Under fördäck till babord hängde en liten utdragslåda med knäckebröd, äpplen och konserver – ravioli, ärtsoppa, kalops och varmkorv. Mot centerbordstrumman vilade ett enlågigt gasolkök i sin ljusblå galonpåse, en mjölkvit plastdunk dricksvatten och några flaskor mellanöl. I styrbordslådan fanns plasttallrikar och bestick, pipa och tobak, tändstickor, plånboken, några pocketböcker, loggboken, en blockflöjt och Björn Ursings Fälthflora. Nere på durken under lådan låg det otympliga sittbrunnstältet av starkt luktande plastväv ihoprullat bredvid paddeln. Sovsäck och en bag med kläder var instuvade i det låga utrymmet under akterdäck, där jag hade tryckt in brorsans gamla gitarr också.

Denna sommardag seglade jag alltså utan sällskap. Jag hade ingen tid att passa, var inte på väg någon särskild stans och kände en obegränsad frihet. Vanligtvis var den här leden över Jungfrufjärden och Nämndöfjärden en transportsträcka där vi sällan la till annat än på Mörtö Bunsö som blivit lite av vår samlingshamn. Rögrund, Stora Husarn och Kofoten var holmar vi bara passerade. Men nu såg jag möjligheten att stanna upp en stund och valde det lilla Mellangrundet söder om Franska Stenarna. Jag hittade en bergklack att paddla iland till sedan jag tagit ner seglen och dragit upp centerbordet. Med en blyplätt i aktern och en lina från handtaget i fören till en stenbumling i strandkanten vilade kanoten lugnt i lä av berget.

Jag skuttade glatt omkring i bara badbyxorna på den trädlösa kobben. Där fanns den där återhållna växtligheten som fyllde mig med lycka. Några styvmorsvioler lyste mot gråberget bredvid gul fetknopp och kustbaldersbrån stod i knopp. Utan förkunskaper botaniserade jag på egen hand och tog förstås miste många gånger utan att förstå det.

Plötsligt fick en oväntad busvissling mig att rycka till och titta upp från skärets örter. Bara några tiotal meter från land fladdrade seglen på Sven-Åkes stora klinkbyggda halvdäckade julle. Han hade anslutit till kanotgänget förra sommaren och vi hade hunnit segla en del tillsammans. Men här var stränderna för grunda för att han skulle lyckas lägga till med sin kölbåt och komma iland. Vi hojtade några vänliga ord till varandra och han fortsatte ensam norrut. Jag var inte färdig med Mellgrundet och stannade ännu en stund.

Och belönad blev jag för det. Kanoten hade gett mig tillträde till en svåråtkomlig liten lustgård. Ett stycke in på skäret öppnade graniten sig i en större bergsklyfta. Här var vindskyddat och plats för värmande sol. Ur den gröna gölen i botten reste sig en tropisk blomsterprakt jag aldrig förut sett. Starkt gula lyste ett knippe magnifika blomkronor mot mig. De kontrasterade så mot den krypande låga flora jag just kom ifrån att jag fann dem jättelika, osannolika. Inte visste jag vad det var och jag fick hjärtklappning. Djungelblommor där det annars knappt kunde växa något! Här fanns ju inte en buske, inte ens ett rönnskott eller någon trevande björk.

Efter att ha suttit en stund i chockartat lyckorus pallrade jag mig tillbaka till kanoten och tog fram fältfloran. Jag behövde inte bläddra länge förrän jag fann växten – gul svärdslija. Jag hade inte hallucinerat. Det var fullt möjligt för dessa blommande bjässar att trivas här. På nytt hade jag fått känna hur stark en naturupplevelse kan bli.

Förra sommaren hade jag kommit på sträckbog åt sydost över Mysingen för att ta mig ut mellan Bålingarna söder om Ornö. Plötsligt öppnade sig ett sund och havshorisonten bredde ut sig utanför raden av holmar. Jag uppfylldes helt av skönhetsupplevelsen, tog ett djupt andetag och log ohejdat lycklig. Hela kroppen vibrerade, armarna blev varma och jag höll allt hårdare i roppinnen med vänstra handen och i storskotet som jag höll i högra. Jag glömde bort vart jag var på väg, eller rättare: Kyrkviken på Ornö var inte viktig längre.

Nu så här mer än femtio år senare ser jag med viss förvåning på den romantiska yngling jag skildrar. Jag vill minnas mig själv som en ganska sprallig humorist, eller snarare fräck galghumorist. Precis som nu kunde jag falla i muntert gapskratt åt mina tillkortakommanden. Och min rappa tunga var kanske mer bitsk än vänlig trots att jag nog trodde att jag var rolig, ofta på egen bekostnad. Men även om jag kunde skoja med allt, till och med själva existensen, så tycks jag aldrig ha sett något roligt med naturen. Kanske är det därför jag haft så svårt att skriva om skärgården. Alla andra ämnen har jag avhandlat med viss skämtsam distans.

Det är i alla fall så jag minns det. Femtio år senare, ja.

Jag var femton år när jag köpte min första C-kanot, som jag seglade i sex somrar innan jag sålde henne. Genom alla år med olika kölbåtar höll jag kanotdrömmen levande. Som en ljus flöjtton i har den följt mig genom båtlivet. Och när jag fyllt sextiofem och vi övergått till

motorbåt köpte jag en segelkanot igen. Osäker satte jag mig i det smala skrovet – och fann att reflexerna satt kvar. Den nyrenoverade Sven Thorell-ritade Sexetten från 1942 lät mig åter känna kanotseglingens lätthet och närhet till vattnet. Och naturen.

Segelkanotens väsen

Kanske är det däckets som gör kanoten, eller som skiljer den så väsentligt från segeljollen. Segelkanoten har jollens rörelsefrihet och snabbhet men är med sin akterstäv, sitt stora skyddande däck och trygga sittbrunn samtidigt ett litet skepp, en ombonad plats som väcker tankarna på överfjärdsegling, övernattning och långturer.

För mig är även kanottriggen avgörande. De två masterna med storseglet och mesanen gör småbåten till en ketch, ett fartyg. På håll avtecknar sig de båda bomseglen utan försegel som en karakteristisk profil, ett litet segel som jagar ett större. Aha! En segelkanot! Och mesanen är så mycket lättare att hantera än en foc, som ofta kräver att rorsman kryper fram på fördäck, inte minst om något kinkar. Mesanen når man från sittbrunnen och den sköter sig själv under kryss då rorsman har fullt upp med storen medan en foc ska läggas över och skotas om vid varje slag.

Jo, jag vet att kanoter med sluprigg också är segelkanoter och att deras ägare är lika lyckliga som de kanottriggade, men det är nu en gång min melodi. En hårt skotad mesan och ett löst storskot ger möjlighet att stanna upp, ta en paus på öppet vatten, stanna till och pinka, läsa sjökort eller ordna med lite käk. Det är lite knepigare för focfolket att dreja bi.

Och trots att segelkanoten alltså är ett litet skepp som vakar tryggt på öppna vatten, även när sjön slår över och sittbrunnssäcken hotar att bli full, gör centerbordet och det uppfällbara rodret det möjligt att ta sig in överallt, genom grynnfyllda sund och långt upp i grunda vikar. Man kan lägga sig dold i mellanskärgårdens djupa vassar eller krypa in i utskärgårdarnas klippskrevor, dra upp skrovet i en sandstrand eller förtöja det längst in i grundvattnet vid en brygga.

Det går heller inte att komma ifrån segelkanotens historia, hur den utvecklats av äventyrliga drömmare och unga människor med små medel. Där finns förstås också ett starkt nostalgivärde.

Vår allra första kanot seglade jag aldrig. Den flög vi i stället i, min storebror Lasse och jag. Blixten hette den och var ett vrak, farsan måste ha bogserat iland och dragit upp det på vår strand. Jag var så liten då att jag inte minns varifrån det kom. Jag har ett minne av två kapsejsade unga farbröder. Det jag minns starkast är berättelsen om en jätteväg som överrumplade dem i ett plötsligt oväder. I minnet ser jag också en tjock bunt sjökort inramade av något som liknade ett kopplat fönster. De fick värma sig hemma i vår sommarstuga. Kanske var kanoten så illa tilltygad att den inte var värd att rädda.

När jag nu kollar med min äldre bror Lasse visar det sig att jag kopplat ihop fel minnen. Kanoten som farsan bärgade seglade nog iväg med sin besättning när de torkat. Så här lyder brorsans kärnfulla mejlsvar:

”D-kanot. Funnen Segholmen under tältning därstädes. Hemrodd på släp. Gustav offrade rakvuxen gran, kärnan till mast som aldrig restes. Foto finns, men var? Namnad med blå tejp, du i sittbrunn som utsågats där kölfästet en gång funnits. Vår far var inget stöd så Blixten blev ett flygplan. Kanske föddes segelkanotdrömmen där på 1200 meters höjd? Upp och ned som allt här i livet.”

Jo jag minns: Lasse var uppfinningsrik och företagsam, så snart hade han lagt en grov planka tvärs över det vända avdukade tomma skrovet och sågat fram en sittbrunn ur båtbottnen. Och vips var kanoten alltså förvandlad till ett flygplan! Med blå tejp skrev han namnet Blixten utanpå de rosaskimrande borden. Ett attackplan tror jag att det blev, kanske inspirerat av serietidningen Höken och dess brittiska flygare. Wrooom!

Så genom Blixten fick vi nog vår första segelkanotinjektion.

Nästa inspirationskälla var en kanotkryssare som varje år kom inglidande i Båtsviken på Björkö. Ett barnlöst par, kanske något yngre än mina föräldrar, frågade försynt om det gick bra att förtöja där. Mer än så hade vi nog inte kontakt med dem. Men vilken drömfarkost! Ett cremefärgat skrov, två master, fock, stor och mesan. Och en liten ruff!

Hur många gånger drömde jag inte om en liten ruff på min C-kanot ”Svea”. Man satt där i kvällsregnet och sökte sig en hamn så nära som möjligt medan allt ombord tycktes bli blötare och blötare. Nog skulle man till nästa år kunna hitta en liten övergiven skärgårdskryssarruff, såga upp däck och foga dit överbyggnaden. Tänk så rymligt och trevligt det skulle kunna bli ombord. Om det inte vore för den där förbaskade centerbordstrumman förstås. Hur man än klurade och funderade skulle ruffen knappast kunna inredas vettigt. Tänk om man hade vågat fråga det där diskreta och lågmälda paret om att få titta in i deras drömbåt. Ofta kom tankarna på en egen ruff tillbaka och lika ofta fick man förpassa dem till de orealistiska projektens stora lagerutrymme.

Men innan jag köpt min kanot hade brorsan lärt mig segla i sin. Han var sexton när han sparat ihop de 1500 kronor han fick ge för sin E-kanot, en Richard Sarby-ritad Rafs, en uppenbarelse som vi andaktsfullt betraktade som en veteranbåt trots att den som jag bara var tio år. Genast lät han mig följa med på korta provturer och det dröjde inte länge innan jag fick sitta ensam ombord medan han och farsan körde bredvid i snurrbåten.

Det här var verkligen något annat än roddbåten och badbåten. Kanoten gick att kryssa. Det var bara att dra hem skotet och styra snett upp mot vinden.

Kom ihåg att släppa ut på storen i kårarna så att båten inte välter, instruerade Lasse.

Man kan väl sätta sig längre ut på burkbrädan, tyckte jag och fick uppriktigt beröm av honom.

Hörde du, farsan? Han kryper bara längre ut på burkbrädan.

Ja, dessa hängbrädor, som också är ett av segelkanotens kännetecken, får betraktare att stanna till, fundera och se en akrobatisk balanssegling för sin inre syn. Kanotseglare vet att det inte är så märkvärdigt när man ska motverka vindens krängning, snarare en bekvämlighet. Utom när det gäller IC-kanotens extrema slajd, den långa skjutbara krängbrädan där rorsman kan sitta nästan två meter utanför skrovet.

En balansakt kan det däremot vara att ta sig ombord på ett kanotriggat skrov. Den som hoppas kunna klänga sig fast vid masten riskerar att välta båten. Det gäller att skjuta masten från sig och snabbt ta sig förbi. Det var enkelt att lära sig för en oförvägen tioåring. Och fungerar fortfarande för en försiktig sjuttioåring.

Nisse Larsson, juli 1969